

Statenvoorstel 45/12 A

Voorgestelde behandeling :
PS-vergadering : 21 september 2012
Statencommissie : Commissie voor Cultuur en Samenleving,
31 augustus 2012

Onderwerp

Kaderstellende Beleidsnota Leefbaarheid
“Leefbaarheid@Brabant, Beleidskader 2012-2015”

Datum

3 juli 2012

Documentnummer

3059559

Directie

Sociale en Culturele
Ontwikkeling

Bijlage(n)

1

Aan Provinciale Staten van Noord-Brabant,

Samenvatting

Met de kaderstellende nota “Leefbaarheid@Brabant, beleidskader 2012-2015” willen wij bewerkstelligen dat in de periode 2013-2015 coalities van maatschappelijke organisaties, bewoners, ondernemers en (lokale) overheden op (sub)regionaal niveau de handen ineen hebben geslagen en uitvoering geven aan programma’s die de leefbaarheid in dorpen, wijken en kernen ten goede komen. Deze programma’s hebben in het bijzonder betrekking op leefbaarheidsvraagstukken die het gevolg zijn van demografische ontwikkelingen.

De nota geeft aldus de kaders aan voor het provinciale leefbaarheidbeleid 2012-2015 en biedt de basis voor uitvoeringsprogramma’s die in samenwerking met andere partijen zullen worden opgesteld. De nota is een uitwerking van de Agenda van Brabant, het Bestuursakkoord en het Koersdocument Stad en Platteland voor het onderdeel leefbaarheid en de startnotitie Leefbaarheid.

1. Inleiding

Voor u ligt “L@B”, de Kaderstellende Beleidsnota Leefbaarheid 2012-2015. Met deze nota zetten wij de beweging voort die we in de vorige bestuursperiode hebben ingezet met programma’s zoals IDOP’s en Slimme Zorg.

Maatschappelijke participatie is de focus. De belangrijkste verschillen met het voorgaande beleid zijn de bovenlokale aanpak en de nauwere verbinding met de provinciale kernopgaven.

Datum

3 juli 2012

Documentnummer

3059559

De startnotitie Leefbaarheid is op 17 februari 2012 besproken in de Commissie Cultuur & Samenleving. In de startnotitie Leefbaarheid zijn drie beleidslijnen vastgesteld:

- 1 De uitvoering van de IDOPS tot een succes maken. Inclusief borging en verspreiding van opgedane kennis en expertise.
- 2 Leefbaarheidsvraagstukken op (sub)regionaal niveau oplossen.
- 3 Burgerparticipatie en leefbaarheid integreren in de kernopgaven van de provincie.

Deze drie lijnen vormen de brug naar het nieuwe beleid van de Provincie rondom leefbaarheid.

Bij de behandeling heeft de Statencommissie verzocht focus aan te brengen in de provinciale doelstellingen en inzet. Dat hebben wij in de voorliggende kaderstellende beleidsnota gedaan.

Onze centrale doelstelling is om het zelforganiserend vermogen van (sub)regionale netwerken te versterken met het oog op de oplossing van leefbaarheidsvraagstukken als gevolg van demografische ontwikkelingen.

Onze ambitie is om te bewerkstelligen dat in de periode 2013-2015 diverse coalities van maatschappelijke organisaties, bewoners, ondernemers en (lokale) overheden op (sub)regionaal niveau de handen ineen slaan en uitvoering geven aan projecten die de leefbaarheid in dorpen, wijken en kernen ten goede komen. We leggen hier bij een accent op leefbaarheidsvraagstukken die het gevolg zijn van demografische ontwikkelingen. Ook leggen we een accent op innovatieve benaderingen waarbij álle partijen (4 O's) betrokken zijn. Het gaat dus om proces, maar natuurlijk ook om inhoud.

Daarbij spreken we als provincie vooraf geen voorkeur uit voor inhoudelijke thema's. Tegelijkertijd zien we dat de demografische ontwikkelingen verschillende thema's 'oproepen', zoals:

- de noodzakelijke groei van voor senioren geschikte woningen in combinatie met innovatie van zorg- en welzijnsarrangementen, inclusief de mogelijkheden van ICT;
- de bevordering van een 'digitale infrastructuur' ('net en nut');
- initiatieven die kleinschalige economische innovaties bevorderen;
- (her) bestemming van vrijvallende agrarische bestemmingen en andere bedrijfsruimten;
- arrangementen voor kleinschalig openbaar vervoer;
- fysieke en sociale 'toegankelijkheid en gastvrijheid voor iedereen';
- taakdifferentiatie tussen dorpen als het gaat om de beschikbaarheid van voorzieningen;
- opschaling van en samenwerking tussen zorgcoöperaties.

In vervolg op de startnotitie is, zoals afgesproken, overleg gevoerd met externe partners: regionale samenwerkingsverbanden van gemeenten, en vertegenwoordigers van woningcorporaties, netwerken uit Slimme Zorg, SER-Brabant en maatschappelijke organisaties, zoals de Vereniging Kleine Kernen Brabant. Uit die consultaties, is gebleken, dat externe partners de ingezette lijnen onderschrijven. Zij pleiten voor een faciliterende provinciale rol in de bovenlokale aanpak van leefbaarheidvraagstukken en in de verbinding met economische en ecologische infrastructuren. Zij vragen om kennisdeling, leren van “best practices”, het “opschalen” van innovaties die al succesvol zijn gebleken en een versnellingsagenda voor nieuwe innovaties.

Datum

3 juli 2012

Documentnummer

3059559

Samenhang met de Agenda van Brabant

In de Agenda van Brabant heeft u uw ambities voor de toekomst geformuleerd. Het aantrekkelijke dorpenlandschap gecombineerd met krachtige en aantrekkelijke steden, is één van de sterktes van Noord-Brabant. De leefbaarheid van buurten, wijken en dorpen is daarmee onlosmakelijk verbonden. Leefbaarheid is primair een zaak van de inwoners van de buurten, wijken, dorpen zelf en daarnaast van de gemeentelijke overheid. In de afgelopen periode hebben wij de leefbaarheid mede gefaciliteerd met integrale dorpsontwikkelingsplannen (IDOP's). In de Agenda van Brabant en de daarin opgenomen kaders voor provinciaal handelen (o.a. bovenlokaal en integraal) zijn met betrekking tot leefbaarheid twee bewegingen voorzien. De beweging om leefbaarheidvraagstukken meer in regionaal perspectief te bezien. En de beweging om leefbaarheidvraagstukken te integreren met de provinciale kernopgaven. Die lijnen zijn in de voorliggende nota verwerkt.

Relatie met het Koersdocument Stad en Platteland

Leefbaarheid is één van de onderwerpen uit het Koersdocument Stad en Platteland. In deze nota worden zowel de inhoudelijke doelstellingen als de aanpak op hoofdlijnen uitgewerkt. De in het Koersdocument opgenomen leidende principes zijn onverkort voor het leefbaarheidbeleid van toepassing:

- We stimuleren participatie en betrokkenheid; het denken en handelen van ondernemers en burgers is uitgangspunt.
- We nemen problemen niet over, maar faciliteren de oplossing. Onze sturing is processturing vanuit een heldere visie met randvoorwaarden en maatschappelijke participatie als focus.
- We werken ontwikkelingsgericht en streven naar maatwerk en passende lokale oplossingen, waaraan desgewenst bestaande regels op worden aangepast.
- We bewerkstelligen met deze aanpak en rol meer samenhang in de Telos-driehoek (economie, ecologie en sociaal).

De samenhang met de inhoudelijke prioriteiten uit het Koersdocument zijn in deze nota opgenomen (par. 3 en 4.6) . Ook is opgenomen hoe in de uitvoering gewerkt zal worden binnen de uitvoeringstrategie van “Stad en Platteland” (par. 2.3) .

Datum

3 juli 2012

Documentnummer

3059559

Naar een uitvoeringsprogramma “Leefbaarheid@Brabant”

Bij een uitnodigende en faciliterende sturingsfilosofie past een uitnodigende en faciliterende beleidsuitvoering. Dit betekent dat wij de uitvoeringsprogramma’s gezamenlijk met de eerstverantwoordelijke partners zullen ontwikkelen. Met deze aanpak doen wij een oproep om te komen tot een partnerschap rond leefbaarheid te komen: L@B. (par. 5 van de nota).

Middelen

De middelen die wij in zullen zetten zijn: *(nb in bijlage uitgewerkt in een “menukaart”)*

1. inzet provinciale medewerkers ten behoeve van ondersteuning, procesbegeleiding en samenwerkingsmanagement (uit beschikbare p-budget);
2. inzet provinciale deskundigheid op het terrein van leefbaarheid en de genoemde leefbaarheidvraagstukken (idem);
3. inzet provinciale steunfuncties en netwerken (jaarlijkse werkplannen);
4. kennisdeling, proceskosten en communicatie (uit regulier budget);
5. inzet provinciale middelen: € 9,6 miljoen voor innovatieve projecten en programma’s.

Bij het bestuursakkoord “10 voor Brabant” is € 9,6 miljoen beschikbaar gesteld voor leefbaarheid. Deze middelen zullen wij, zoals hierboven geformuleerd, geheel inzetten voor innovatieve oplossingen voor leefbaarheidsvraagstukken.

Voor de beschikbaarstelling zullen wij een uitvoeringsprogramma met jaarlijkse beleidsprestaties 2013 tot en met 2015 opstellen, passend bij de in deze nota opgenomen visie, doelstellingen en werkwijze van “Leefbaarheid@Brabant”. Dit uitvoeringsprogramma zullen wij voorleggen aan de Statencommissie voor Cultuur en Samenleving.

Voor de kennisdeling in 2012 (onder meer IDOP-kennisdeling) en het proces gericht op de totstandkoming van het uitvoeringsprogramma 2013/2015 is regulier budget beschikbaar ad € 325.000,- (06.03.02 Regionaal Sociaal Beleid). Deze overheveling binnen de productgroep zullen wij opnemen in Burap 2-2012.

2. Het voorstel

Wij stellen u voor te besluiten conform bijgaand ontwerp-besluit.

Datum

3 juli 2012

Documentnummer

3059559

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant,
de voorzitter

de secretaris

prof. dr. W.B.H.J. van de Donk

drs. W.G.H.M. Rutten

Auteur: C.P.J.M. van Eenbergen toestel (073) 681 21 04

Bijlage:

- 1) Kaderstellende beleidsnota “Leefbaarheid@Brabant, Beleidskader 2012-2015”

Ontwerp-besluit 45/12 B

Voorgestelde behandeling :
PS-vergadering : 21 september 2012
Statencommissie : Commissie voor Cultuur en Samenleving,
31 augustus 2012

Onderwerp

Statenvoorstel Kaderstellende Beleidsnota Leefbaarheid

Datum

21 september 2012

Documentnummer

3059559

Directie

Sociale en Culturele
Ontwikkeling

Bijlage(n)

1

Provinciale Staten van Noord-Brabant,

- gelezen het voorstel van Gedeputeerde Staten d.d. 3 juli 2012;
- gelet op het advies van de provinciale commissie voor Cultuur en Samenleving d.d. 31 augustus 2012;

besluiten:

de kaderstellende nota “Leefbaarheid@Brabant, Beleidskader 2012-2015” vast te stellen.

’s-Hertogenbosch,

Provinciale Staten van Noord-Brabant,
de voorzitter de griffier

Leefbaarheid@Brabant
Beleidskader Leefbaarheid 2012 - 2015

Provincie Noord-Brabant

Datum

3 juli 2012

P12-A01287

Inhoudsopgave

1	De kern	5
1.1	Kernopgaven m.b.t. leefbaarheid	5
1.2	Ambitie	5
1.3	Rolopvatting en doelstelling van de provincie	6
1.4	Provinciale menukaart	6
1.5	Kern en plaats van het beleidskader leefbaarheid	7
2	Context	9
2.1	Agenda van Brabant: over het belang van leefbaarheid	9
2.2	Transitie Stad en Platteland: sturingsprincipes	9
2.3	Uitvoeringstrategie Stad en Platteland	9
2.4	Startnotitie Leefbaarheid	10
3	Opgaven in relatie tot leefbaarheid	11
4	Beleidsbepaling, centrale doelstelling en focus	15
4.1	Beleidsbepaling	15
4.2	Centrale doelstelling	16
4.3	Focus t.a.v. zelforganiserend vermogen	16
4.4	Focus t.a.v. leefbaarheid	16
4.5	Subdoelen	17
4.6	Inhoudelijke thema's en verdiepingsvragen t.b.v. leefbaarheid	17
5	Proces, budget, prestaties	21
5.1	Koersen op uitvoering met concrete resultaten op basis van innovatieve partnerships	21
5.2	Budget en prestaties	21
5.3	Waar willen we in 2015 staan?	22
6	Ex-ante evaluatie	23
7	'Menukaart' inzet van instrumenten	24

1 De kern

1.1 Kernopgaven m.b.t. leefbaarheid

Met dit beleidskader willen wij Brabantse partners oproepen tot deelname aan Leefbaarheid@Brabant, L@B, een Brabant-lab waarin wij gezamenlijk innovaties ontwikkelen en realiseren.

De eerste en belangrijkste opgave t.a.v. leefbaarheid vloeit voort uit de Brabantse bevolkingsprognoses. Deze laten een groeiend aantal ouderen en alleenstaanden zien, een afnemend aantal jongeren, en een mix van leefstijlen. Ook is er in verschillende regio's sprake van krimp. Wij willen als provincie niet zélf voorop lopen bij het maken en uitvoeren van beleid voor leefbaarheid, maar ruimte bieden aan initiatieven en innovaties van samenwerkende partijen. Waarom? Omdat leefbaarheidsbeleid vooral beklijft als het aansluit op de beleving én het eigen initiatief van álle betrokkenen: de burgers van Brabant samen met overheden en maatschappelijke partijen.

Hier ligt de tweede opgave: zorgen dat al deze partijen elkaar vinden bij het zélf formuleren en uitvoeren van leefbaarheidsopgaven. Zij vinden elkaar, niet omdat de provincie hen subsidieert, maar omdat zij op basis van eigen visie en inzet van middelen verantwoordelijkheid nemen en ons daarbij in de eerste plaats als partner zien.

De derde opgave is een logisch gevolg van de eerste twee opgaven: opschalen en uitnodigen tot het aangaan van (sub)regionale netwerken, partijen bij elkaar brengen die met elkaar een omslag kunnen realiseren. Want 'wonen' en 'leefbaarheid' zijn meer en meer een regionale opgave geworden.

Onze vierde opgave tenslotte is aan te sluiten op de bewegingen die door (sub)regionale netwerken reeds in gang zijn gezet: verkenningen voor de bovenlokale oplossing van leefbaarheidsvraagstukken uit (onder meer) de Regio West Brabant en het SRE- gebied presenteren diverse handelingsstrategieën die in de komende jaren provinciebreed beoordeeld en beproefd dienen te worden.

Met dit beleidskader nodigen wij uit om gezamenlijk innovatieve oplossingen te ontwikkelen en te realiseren.

1.2 Ambitie

Ons wenkend perspectief is: in de periode 2013-2015 hebben diverse coalities van maatschappelijke organisaties, bewoners, ondernemers en (lokale) overheden op (sub)regionaal niveau de handen ineen geslagen en geven zij uitvoering aan projecten die de leefbaarheid in dorpen, wijken en kernen ten goede komen. We leggen hier bij een accent op leefbaarheidsvraagstukken die het gevolg zijn van demografische ontwikkelingen. Ook leggen we een accent op innovatieve benaderingen waarbij alle partijen betrokken zijn. Het gaat dus om proces, maar natuurlijk ook om inhoud.

Daarbij spreken we als provincie vooraf geen voorkeur uit voor inhoudelijke thema's. Tegelijkertijd zien we dat de demografische ontwikkelingen verschillende thema's 'oproepen', zoals

- De noodzakelijke groei van voor senioren geschikte woningen in combinatie met innovatie van zorg- en welzijnsarrangementen, inclusief de mogelijkheden van ICT.
- Initiatieven die kleinschalige economische innovaties bevorderen.
- (Her) bestemming van vrijvallende agrarische bestemmingen en andere bedrijfsruimten.
- Arrangementen voor kleinschalig openbaar vervoer.
- Fysieke en sociale 'toegankelijkheid en gastvrijheid voor iedereen'.
- Taakdifferentiatie tussen dorpen als het gaat om de beschikbaarheid van voorzieningen.

- Opschaling van en samenwerking tussen zorgcoöperaties.
- De bevordering van een 'digitale infrastructuur' ofwel de inzet van ICT.

Met de ondersteuning en cofinanciering van de Integrale Dorps Ontwikkelings Plannen (IDOP's) is in de afgelopen jaren een enorme impuls gegeven aan de (beleving van de) leefbaarheid in dorpen, wijken en kernen. Met de betrokkenheid van dorpsraden is eveneens goed geïnvesteerd in de relatie burger- overheid en neemt ook de eigen bijdrage van bewoners aan leefbaarheid toe. Maar nu moeten we dus verder kijken. Het behoud en de verdere versterking van leefbaarheid vraagt in de toekomst om opschaling van (reeds succesvolle) initiatieven en een duurzaam samengaan van maatschappelijke organisaties, bewoners, ondernemers en (lokale) overheden.

1.3 Rolopvatting en doelstelling van de provincie

De rol van de provincie bij leefbaarheidsvraagstukken is vooral agenderen, signaleren en (mee)ontwikkelen.

Onze centrale doelstelling is om het zelforganiserend vermogen van (sub)regionale netwerken te versterken met het oog op de oplossing van leefbaarheidsvraagstukken als gevolg van demografische ontwikkelingen.

Maar de bal ligt bij (streek)netwerken, (tijdelijke) coalities van maatschappelijke organisaties, bewoners, ondernemers en (lokale) overheden.

Hiermee sluiten we aan op de sturingsfilosofie uit de Koersnota Stad en Platteland waarbij we eerst en vooral vertrekken vanuit het denken en handelen van burgers en ondernemers. We nodigen hen uit tot het aangaan van innovatieve partnerschappen.

Hierin voorziet dit beleidskader voor leefbaarheid.

1.4 Provinciale menukaart

De middelen die wij in zullen zetten zijn:

- 1 Inzet provinciale medewerkers ten behoeve van ondersteuning, procesbegeleiding en samenwerkingsmanagement (uit beschikbare p-budget).
- 2 Inzet provinciale deskundigheid op het terrein van leefbaarheid en de genoemde thema's (uit beschikbare p-budget).
- 3 Inzet provinciale steunfuncties en netwerken (via jaarlijkse werkplannen).
- 4 Kennisdeling, proceskosten en communicatie (uit regulier budget).
- 5 Inzet provinciale middelen: € 9,6 miljoen voor innovatieve projecten en programma's.

1.5 Kern en plaats van het beleidskader leefbaarheid

Agenda van Brabant: Brabant top kennis- en innovatieregio & Goed leef- en vestigingsklimaat				
Leefbaarheid in Agenda van Brabant: Leefbaarheidsvraagstukken aanpakken op bovenlokaal/regionaal niveau & integreren in provinciale kernopgaven				
De transitie van stad en platteland, een nieuwe koers Samenhang in de Telos driehoek - Participatie en betrokkenheid, vertrekken vanuit burgers en ondernemers - Sturen op proces - Lokaal maatwerk				
Centrale doelstelling beleidskader leefbaarheid: het versterken van het zelforganiserend vermogen van (sub)regionale netwerken met dóórwerking naar de oplossing van leefbaarheidsvraagstukken als gevolg van demografische ontwikkelingen.				
Subdoel: zelforganiserend vermogen van (sub)regionale netwerken versterken	Subdoelen: (sub)regionale netwerken formuleren zelf leefbaarheidsopgaven en – oplossingen, en voeren deze ook zelf uit.			
	Thema (door partners geagendeerd)	Thema (door partners geagendeerd)	Thema (door partners geagendeerd)	Thema (door partners geagendeerd)
Beoogde resultaten: 1 We weten welke factoren zelforganiserend vermogen stimuleren dan wel belemmeren. 2 De betrokken streeknetwerken hebben samen met ons de agenda voor leefbaarheidsvraagstukken geïnventariseerd en in kaart gebracht met wie, welke resultaten bereikt dienen te worden. 3 Er zijn projecten en pilots gestart en uitgevoerd op een aantal van de in dit beleidskader opgesomde thema's.				
Provinciale bijdragen (menukaart – middelen) - Procesbegeleiding en samenwerkingsmanagement door provinciale medewerkers - Kennisdeling en onderzoek - Minder regels/ontregelen - Ondersteuning door provinciale instellingen en netwerken - Bewustwording – communicatie - Financiële deelname aan proeftuinen en “opschaling”				

2 Context

2.1 Agenda van Brabant: over het belang van leefbaarheid

De ambitie om tot de top van de kennis en innovatieregio's in Europa te behoren, vormt een leidraad voor het provinciale beleid en investeringen in de toekomst van Brabant. Wij willen het vestigings- en leefklimaat zodanig beïnvloeden, dat Brabant in sociaal-cultureel opzicht creatief, in ecologisch opzicht duurzaam en in economisch opzicht aantrekkelijk en welvarend blijft.

Hiervoor zijn partnerschappen noodzakelijk.

Het vestigings- en leefklimaat wordt bepaald door een groot aantal standaardkwaliteiten. Die bestrijken het scala van people, planet en profit (Telos-driehoek). Juist op de terreinen van woon- en leefomgeving, natuur en landschapontwikkeling, openbaar vervoer en mobiliteit kan de provincie zich duidelijk van andere (Europese) regio's onderscheiden.

In de "Agenda van Brabant" zijn met betrekking tot leefbaarheid twee bewegingen voorzien. Ten eerste de beweging om leefbaarheidvraagstukken in regionaal perspectief te bezien en ten tweede de beweging om leefbaarheidvraagstukken te integreren met de provinciale kernopgaven in het ruimtelijk - economische domein.

2.2 Transitie Stad en Platteland: sturingsprincipes

In december 2011 heeft u de koers bepaald die de provincie samen met partners de komende jaren wil voeren voor het Brabantse landelijke gebied. De sturingsprincipes uit het koersdocument zijn onverkort van toepassing op het beleidskader leefbaarheid:

- Samenhang in de TELOS – driehoek, meer nadrukkelijk aansturen op afstemming en samenhang tussen economie, ecologie en leefbaarheid.
- Participatie en betrokkenheid: niet sturen met regels en geld, maar meer nadrukkelijk vertrekken vanuit het denken en handelen van burgers en ondernemers.
- Sturen op proces: meer werken vanuit een heldere visie met randvoorwaarden. Die visie heeft een einddoel, dat is echter niet scherp gedefinieerd maar bestaat meer uit een contour aan de horizon. Maatschappelijke participatie wordt de focus. De overheid neemt het oplossen van problemen niet over maar faciliteert.
- Lokaal maatwerk: dit betekent vooral ontwikkelingsgericht werken en streven naar passende lokale oplossingen, waaraan desgewenst bestaande regels op worden aangepast.

2.3 Uitvoeringstrategie Stad en Platteland

In de vergadering van PS d.d. 22 juni jl. heeft u in het verlengde van deze sturingsprincipes een aantal besluiten genomen over de uitvoeringstrategie die hierbij het beste past. Ook deze zijn van toepassing op het beleidskader leefbaarheid.

De kern hiervan is dat de provincie afhankelijk van het belang dat de provincie heeft bij een inhoudelijke opgave meer of minder sturend is.

De samenwerking van de provincie met andere partijen dient daarbij vorm te krijgen in (sub)regionale (streek)netwerken. Binnen en met deze netwerken worden afspraken gemaakt over de wederzijdse inzet (t.a.v. leefbaarheidsvraagstukken) in het gebied en de resultaten die de samenwerking moet opleveren. Samenwerkingsovereenkomsten en uitvoeringsprogramma's vormen de opmaat naar concrete projecten.

Binnen de ambtelijke organisatie krijgt de daarvoor benodigde afstemming vorm in een ‘directies-overstijgende opgavengestuurde samenwerking’ tussen alliantiemakelaars, procesmanagers en themahouders. Dit in nauwe samenwerking met de externe partners die deel uitmaken van de betrokken netwerken.

2.4 Startnotitie Leefbaarheid

U heeft bij de bespreking van de startnotitie op 17 februari jl. ingestemd met het principe dat de provincie de verantwoordelijkheid voor behoud en versterking van de leefbaarheid primair bij de Brabanders, bij gemeenten, zorginstellingen, woningbouwcorporaties, onderwijs, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties zelf legt. De provincie is geen “probleemeigenaar”, maar hanteert een ‘sturingsfilosofie’ die burgers en partners uitnodigt. Voor het thema leefbaarheid is de provincie minder inhoudelijk sturend. Maar de provincie hecht wél aan dat de oplossing van leefbaarheidsvraagstukken, aangezien dat bijdraagt aan de provinciebrede ambities uit de Agenda van Brabant. De provincie zal zich daarbij vooral toeleggen op agenderen, signaleren, en soms ook (mee)ontwikkelen.

Voor het leefbaarheidsbegrip wordt in de startnotitie onder meer aangesloten op de definitie van VWS en VNG: “leefbaarheid is: het wonen in een prettige en veilige omgeving, met de mogelijkheid om (thuis of in de buurt) gebruik te kunnen maken van (eenvoudige) zorg-, welzijns- en gemaksdiensten.”

Wij hebben u in de startnotitie drie beleidslijnen voorgelegd:

- 1 De uitvoering van de IDOP's tot een succes maken.
De beschikbare middelen zijn inmiddels voor het grootste deel toegekend. In de komende periode (vooral 2012 en 2013) gaat het vooral om het bewaken en monitoren van de voortgang en het organiseren van bijeenkomsten, waar best practices en ervaringen worden uitgewisseld en geborgd.
- 2 Leefbaarheidsvraagstukken op (sub)regionaal niveau oplossen.
Op lokaal niveau is de versnelling aangebracht; nu gaat het om regionale agenda's en/of regionale/provinciale (samenwerkings)programma's (bv woon- en leefomgeving, begeleiden krimp).
- 3 Burgerparticipatie en leefbaarheid integreren in de kernopgaven van de provincie.
In deze derde beleidslijn wil de provincie stimuleren dat leefbaarheid en burgerparticipatie als vanzelfsprekend worden meegenomen in de provinciale kernopgaven. Denk bijvoorbeeld aan de totstandkoming van Landschappen van Allure en de betrokkenheid van de inwoners uit het gebied hierbij.

3 Opgaven in relatie tot leefbaarheid

Opgave 1: Demografische ontwikkelingen

Kernzin: Door de veranderingen in de leeftijdsamenstelling van de bevolking, waarbij de sterke vergrijzing het meest in het oog springt, zal er de komende jaren veel aandacht moeten zijn voor het wonen in combinatie met het verlenen van zorg en welzijnsdiensten.

Uit de demografische prognoses blijkt dat het aantal inwoners in Brabant tot 2025 blijft groeien. Het groeitempo neemt daarna sterk af en het aantal ouderen gaat fors stijgen. Waar in de stedelijke gebieden nog sprake zal zijn van doorgaande groei tot 2040, zal de bevolking in een aantal landelijke regio's echt gaan krimpen. In West-Brabant en Noordoost-Brabant is een relatief sterkere krimp van het aantal economisch actieven te verwachten. Belangrijke demografische verwachtingen zijn de vergrijzing/ontgroening en het stijgend aantal éénpersoonshuishoudens. In 2040 zal - op zijn hoogtepunt - 28% van de Brabanders 65 jaar of ouder zijn. Ook zijn er dan ruim 400.000 75+'ers, twee-en-een-half keer meer dan nu (ca. 16% van de bevolking). Het aantal alleenstaande ouderen stijgt sterk. Familiezorg en vrijwilligerszorg zullen onder druk komen te staan, omdat de arbeidsparticipatie van mensen tot 67 jaar hoger zal zijn (BRON: Advies versnellingsagenda zorgeconomie van SER en PRG, maart 2012).

Dorpen, wijken en gemeenten moeten goed nadenken over de specifieke gevolgen van het groeiende aantal ouderen en alleenstaanden, het afnemende aantal jongeren, de mix van leefstijlen en de daling van het aantal inwoners, nu of in de nabije toekomst. Meer en meer moet 'het wonen' gezien worden als een regionale opgave. Het belang om voor tal van aspecten met betrekking tot het bouwen en wonen tot regionale afstemming te komen en (zo nodig) ook regionale afspraken te maken wordt alleen maar groter. Door de veranderingen in de leeftijdsamenstelling van de bevolking, waarbij de sterke vergrijzing het meest in het oog springt, zal er de komende jaren veel aandacht moeten zijn voor het wonen in combinatie met het verlenen van zorg en welzijnsdiensten. In absolute zin zal vooral het aantal geschikte woningen moeten toenemen. Tot 2040 – als de vergrijzing (het aantal 65+-ers) naar verwachting haar hoogtepunt bereikt – is er een extra behoefte aan zo'n 92.000 geschikte woningen.

Dat is een groei van bijna 40% ten opzichte van de huidige voorraad aan geschikte woningen.

Ervaringen in andere provincies laten zien, dat deze beweging van lokaal naar bovenlokaal niet vanzelf tot stand komt en in fases verloopt: de 4 B's:

- Van Bagatelliseren: "Mijn gemeente heeft daarvan tot 2025 weinig last"
- via Bestrijden: "Dan halen we gewoon nieuwe mensen naar onze gemeente"
- en Begeleiden: "We nemen maatregelen die nadelige gevolgen opvangen en gaan daarvoor in overleg met de buurgemeenten of de regio"
- naar Benutten: "We benutten de ontwikkelingen voor innovatie vooral door samenwerking in (sub)regionaal verband". (Bron: Boekema/Hospers, Universiteit Nijmegen/Tilburg)

Opgave 2: Leefbaarheid vereist zelforganiserend vermogen

Kernzin: Zelforganiserend vermogen is een belangrijke randvoorwaarde voor het oplossen van leefbaarheids vraagstukken.

De kwaliteit van leefbaarheid wordt niet alleen bepaald door objectieve feiten, maar ook door subjectieve waarden. Hierin ligt de (proces)opgave besloten om nauw aan te sluiten op de 'probleemdefinitie' van betrokken burgers en maatschappelijke instellingen én om aan te sluiten op de bewegingen die in de (kleine) kernen en de subregio's plaatsvinden. Daarbij gaat het niet alleen om de kwaliteit die de overheid levert, maar ook om de initiatieven die bewoners en andere maatschappelijke partijen zélf tonen. De overheid die meer loslaat en tegelijkertijd meer eigen verantwoordelijkheid en 'eigen kracht' verwacht doet een beroep op het zelforganiserend vermogen van deze partijen. Andersom vraagt het van de overheid een 'alle lichten op groen'-houding om obstakels weg te nemen.

Het begrip 'zelforganiserend vermogen' is kortom een belangrijke randvoorwaarde voor het oplossen van leefbaarheids vraagstukken. Hierbij verschuift de balans in de verdeling van verantwoordelijkheden van overheden naar burgers, ondernemers en andere maatschappelijke partijen en komen er nieuwe samenwerkingsvormen tot stand die publieke opgaven kunnen realiseren.

Uit onderzoek (ILG, het instrumenteel en zelforganiserend vermogen van gebiedscoalities, 2010 Alterra), blijkt dat gebiedscoalities op uiteenlopende terreinen hun zelforganiserend vermogen kunnen versterken door eigen visieontwikkeling, de gemeenschappelijke inzet van middelen en het organiseren van steun van burgers en maatschappelijke instellingen. In het bijzonder geldt dat voor het betrekken van bewoners bij het besluitvormingsproces. In de praktijk bestaan gebiedscoalities uit overheden en vertegenwoordigers van georganiseerde belangen ('the usual suspects'). Juist voor leefbaarheids-vraagstukken is het van belang bewoners te betrekken.

Opgave 3: Opschaling en uitbreiding van partnerships

Kernzin: dorpsoverstijgende zaken vielen per definitie buiten het kader van de IDOP's, maar verschillende lokale onderwerpen vormen inmiddels wel een impuls over de grens heen te kijken.

Sinds de start van de IDOP's is de (waardering voor de) leefbaarheid toegenomen. Maatschappelijke partijen en burgers waarderen vooral dat door de IDOP's de dorpen in beweging zijn gekomen: de gemeenten zijn dichterbij het dorp komen te staan, de burgers zijn actiever, er wordt meegedacht en gewerkt, er ontstaan meer initiatieven en de dorpen zijn mooier geworden. De dorpsraden spelen een cruciale rol in de burgerparticipatie. Daar waar geen dorpsraden waren om hun rol in het proces te spelen, zijn deze opgericht. De verbetering van de leefbaarheid is vooral op het sociaal-culturele vlak ervaren. Dit was conform de opzet van de IDOP - regelingen. Vooral de bouw, uitbreiding en renovatie van gemeenschapshuizen of multifunctionele centra hebben toegevoegde waarde aan de leefbaarheid in de dorpen gegeven. Daarnaast hebben in de dorpen vooral verbeteringen op het ruimtelijke vlak plaatsgevonden.

Maar nu moeten we verder kijken.

Dorpsoverstijgende zaken vielen per definitie buiten het kader van de IDOP's maar verschillende lokale onderwerpen vormen inmiddels wel een impuls over de grens heen te kijken. Het gaat dan

om het gemeenschappelijk delen van voorzieningen, of het aansturen op een goede taakverdeling tussen dorpen als het gaat om voorzieningen, gekoppeld aan een goede vervoersverbinding. Dorpsoverstijgende zaken betreffen ook de revitalisering van het landelijke gebied, infrastructurele werken en economische impulsen.

De tendens naar opschaling zien we ook in de (innovatieve) ontwikkeling van (zorg)coöperaties. Hierbij nemen inwoners zelf het initiatief om diensten rondom zorg en welzijn te organiseren en aan te bieden aan de gemeenschap. Vaak gebeurt dat als vervolg op een eerder vastgesteld Integraal Dorpsontwikkelingsprogramma (IDOP). In een aantal kernen is de afgelopen jaren (soms al vanaf 2005) ervaring opgedaan met een speciale stichting of zorgcoöperatie om van daaruit de diensten te kunnen aanbieden. Ook hier is opschaling noodzakelijk om onder meer kennis en ervaring te kunnen delen, om te professionaliseren en om naar derden een goede contractpartner te kunnen zijn. Inmiddels werkt een 16-tal kernen samen in het platform 'Zorgen doe je samen'.

Opgave 4: Uitdagingen die regio's agenderen

Kernpunten uit regio's: demografische ontwikkelingen- relatie burger overheid- bovenlokale beleidstrategieën - kennisdeling – ervaringsuitwisseling -best practices - verdere uitbouw en versterking van de zorgcoöperatieve samenwerking - invoering van vraaggerichte diensten en producten via goede digitale infrastructuur - sociale innovatie die de omslag naar meer eigen verantwoordelijkheid moet ondersteunen.

In de **Regio West Brabant** worden eerste ervaringen opgedaan met het in kaart brengen van leefbaarheidsvraagstukken die op (sub)regionaal niveau kunnen worden aangepakt (pilot "regionale aanpak leefbaarheid West Brabant" gestart in 2010). Deze zijn ook leerzaam voor andere regio's. Centraal staat het vergroten van de betrokkenheid van bewoners in het meedenken over de eigen leefomgeving en het versterken van de samenwerking tussen overheden, organisaties/instellingen en ondernemers, waarbij wordt aangesloten bij provinciale netwerken. Er liggen thans twee verkenningen die in de komende maanden verder worden uitgewerkt: een verkenning van BMC en een inventarisatie van het PON.

In de verkenning van BMC (bouwstenen voor het manifest 2012-2040) worden leefbaarheid en demografische ontwikkelingen nadrukkelijk aan elkaar gekoppeld. Demografische ontwikkelingen leiden onder meer tot leegstand, het verdwijnen van voorzieningen, en moeilijke bereikbaarheid. De beleidsstrategieën dienen daarom gericht te zijn op transformatie van de woningvoorraad, bundeling van voorzieningen, en het treffen van extra (maatwerkoplossingen) voor openbaar vervoer. Een en ander vraagt om bovenlokale oplossingen.

De verkenning van het PON brengt vraagstukken in beeld die reeds bovenlokaal worden opgepakt zoals het regionaal overleg over krimp en de huisvesting van Oost-Europese arbeidsmigranten.

Samenwerking tussen woningcorporaties is gewenst om tijdig het gewenste woningbouwprogramma te realiseren. Ook worden recreatie en toerisme door verschillende gemeenten genoemd als een kans voor regionale samenwerking. Kennisdeling en ervaringsuitwisseling zijn vanzelfsprekende samenwerkingsthema's die door nagenoeg alle gemeenten worden genoemd. In het bijzonder wordt daarbij de relatie burger -overheid genoemd. Het PON constateert dat er in West Brabant sprake is van een voortschrijdend proces naar verdere regionale samenwerking.

Ook in de **Regio Zuidoost Brabant** wordt aandacht gevraagd voor ontwikkelingen die een verdere opschaling zien van activiteiten rondom leefbaarheid laten zien:

- het platform 'Zorgen doe je samen' draagt zorg voor verdere uitbouw en versterking van de zorgcoöperatieve samenwerking. Gemeenschappelijke drive is om voorzieningen rond zorg, welzijn, en diensten lokaal te behouden. Zelfsturing en zelfregie zijn hierbij sleutelwoorden. Er wordt een pilot voorbereid samen met andere partijen voor de inzet van ZZP-ers
- doorontwikkeling van leefbaarheid in de kernen op basis van subregionale samenwerking. In het bijzonder wordt hierbij gedacht aan kansen ter wille van beleving en innovatie, cultuurhistorie, digitale agenda (virtueel plein) en de reeds genoemde coöperatieve ontwikkelingen
- de digitale agenda SRE 2020, waarbij accenten liggen op lokale gemeenschapsvorming, de invoering van vraaggerichte diensten en producten via goede digitale infrastructuur, innovatie van wet- en regelgeving, levenslang leren, en regionale mogelijkheden voor kennisoverdracht maatschappelijk debat en expertise voor ontwikkeling van nieuwe werkwijzen
- leven met dementie: bevordering verdere samenwerking tussen burgers en gemeenten, tussen publiek en private organisaties, formele en informele aanbieders met het oog op het (blijven) wonen in de eigen omgeving (inclusieve samenleving) . Ervaringen en resultaten kunnen ook worden ingezet voor andere groepen.

Uit de **Regio Midden Brabant** hebben we een globaal beeld op basis van een concept koersnota. Hieruit blijkt onder meer een regionale inzet op het sociale domein, waar bij de WMO kanteling (d.w.z.: gemeente en burger spannen zich samen in voor een oplossing waarbij zo veel als mogelijk beroep gedaan wordt op de zelfredzaamheid) als inspiratie wordt gezien. Daarbij wil men fors inzetten op zelfverantwoordelijkheid en eigen kracht, ook op andere terreinen. Midpoint Brabant is hierbij een samenwerkingspartner die ondersteunt bij de sociale innovatie die de omslag naar meer eigen verantwoordelijkheid moet ondersteunen.

Met de **Regio Noord-Oost Brabant** hopen wij in de komende periode samen met de overheden en andere partijen tot de samenstelling van een goede (sub)regionale leefbaarheidsagenda te komen.

4 Beleidsbepaling, centrale doelstelling en focus

De kaders uit deze paragraaf in kort bestek

De kern van kaderstelling is dat PS de lijnen uitzet waarbinnen GS zijn bestuurlijke en uitvoerende rollen en taken oppakt. Hiertoe worden PS in dit beleidskader in de gelegenheid gesteld. Relevante keuzes in deze paragraaf zijn:

- 1 De provincie agendeert, signaleert, en ontwikkelt mee, en voert geen eigenstandig leefbaarheidsbeleid.
- 2 Leefbaarheidsvraagstukken spitsen zich toe op vraagstukken als gevolg van demografische ontwikkelingen. Er zijn verschillende inhoudelijke thema's die hiermee samenhangen.
- 3 De leefbaarheidsvraagstukken worden geagendeerd én uitgevoerd door (tijdelijke) (sub)regionale coalities van maatschappelijke organisaties, bewoners, ondernemers en (lokale) overheden.
- 4 De provincie draagt bij aan het zelforganiserend vermogen van burgers, ondernemers en samenwerkende partners in de (sub)regio's.
- 5 Provinciale rollen zijn: signaleren, agenderen en soms mee-ontwikkelen.
- 6 Daar waar de provincie (mee)financiert, is het ten behoeve van de sociale en economische pijler, en (bij voorkeur) niet ten behoeve van de fysieke pijler. (zie evaluatie IDOPS par 4.4.)

4.1 Beleidsbepaling

De provincie wil bereiken dat de Brabanders, gemeenten, zorginstellingen, woningbouwcorporaties, onderwijs, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties zélf een belangrijke verantwoordelijkheid nemen bij het behoud en de versterking van leefbaarheid. Dat betekent dus dat het provinciale leefbaarheidsbeleid niet uit de 'provinciale koker' komt. De algemene doelen zoals die in diverse documenten voor leefbaarheid zijn geformuleerd, zoals de Agenda van Brabant, dienen als stip op de horizon en als een globaal afwegingskader voor provinciale betrokkenheid bij initiatieven van anderen. In het leefbaarheidsbeleid zal de provincie daarom deels een visionaire en deels een facilitaire regisseur zijn, met een accent op facilitair.

De provincie wil in zijn doelen en ambities kortom vooral scherp stellen op de meerwaarde van provinciaal beleid ten dienste van de leefbaarheidsdoelen van gemeenten en andere maatschappelijke partijen, onder voorwaarde dat zij daar aantoonbaar werk van willen maken. De algemene provinciale doelen geven daarbij een globale bandbreedte aan.

Mede gelet op de beschikbaarheid van middelen en het richten van de verwachtingen moet het beleidskader wél duidelijkheid scheppen over waar de provincie wel en geen inzet pleegt. (zie hieronder onder 'focus').

4.2 Centrale doelstelling

We stellen voor om voor het beleidskader leefbaarheid de hiernavolgende centrale doelstelling te formuleren: ‘het versterken van het zelforganiserend vermogen van (sub)regionale netwerken met dóórwerking naar de oplossing van leefbaarheidsvraagstukken als gevolg van demografische ontwikkelingen’.

Deze doelstelling kent twee componenten:

- het versterken van zelforganiserend vermogen; dit is geen einddoel maar een tussendoel, omdat dit een essentiële randvoorwaarde is voor het agenderen en oplossen van leefbaarheidsvraagstukken door partijen ‘van onderop’ (in streeknetwerken);
- doorwerking van zelforganiserend vermogen naar de oplossing van leefbaarheidsvraagstukken die het gevolg zijn van demografische ontwikkelingen.

4.3 Focus ten aanzien van zelforganiserend vermogen

In dit beleidskader verstaan we onder zelforganiserend vermogen: maatschappelijke organisaties, bewoners, ondernemers en (lokale) overheden geven vorm aan hun woon- en leefomgeving vanuit gezamenlijk gedefinieerde problemen of opgaven. Hierbij ligt het accent op samenwerking die de gemeentegrenzen overstijgt én waarbij diverse partijen zijn betrokken. Deze omschrijving heeft tot doel aan te geven in welke gevallen de provincie als partner en/of facilitator een rol neemt bij leefbaarheidsvraagstukken.

Leefbaarheid wordt in dit beleidskader dus in hoge mate gekoppeld aan zelforganiserend vermogen.

Met (sub)regionale netwerken (of (streek)netwerken) bedoelen we (tijdelijke) coalities van maatschappelijke organisaties, bewoners, ondernemers en (lokale) overheden. De schaalgrootte is afhankelijk van (de omvang van) het vraagstuk. Deze netwerkconstructies kunnen wel of niet samenvallen met bestaande gremia. Hoe deze samenwerking tot stand komt en op welke wijze regio's, subregio's en, burgers en andere maatschappelijke partijen hun ideeën afstemmen en communiceren is aan de betrokkenen. In de vier regio's van Brabant is dat verschillend georganiseerd. De provincie stemt haar werkwijze af met de verschillende actoren.

4.4 Focus ten aanzien van leefbaarheid

Qua thematiek omvat leefbaarheid verschillende domeinen. Zo verwijst het PON (Leefbaarheid begrepen, januari 2011) naar drie pijlers waarin leefbaarheid kan worden uitgewerkt: de fysieke pijler (tastbare voorzieningen o.m. in de vorm van sociaal maatschappelijk vastgoed, de kwaliteit van woningen, infrastructuur), de economische pijler (bedrijvigheid, werkgelegenheid, bereikbaarheid van werk) en de sociale pijler (welzijn, de zorg voor elkaar, sociale cohesie, bevolkings-opbouw, veiligheid).

Het is belangrijk aan te geven op welke domeinen de provincie een nadruk legt.

Met de IDOP-regeling en de wijze waarop deze is uitgewerkt en opgepakt door gemeenten en maatschappelijke partijen ligt tot heden – indien we kijken naar de financiële inzet van de provincie – een groot accent op de fysieke pijler. Volgens de IDOP-evaluatie (EIM december 2010) bezetten multifunctionele accommodaties, senioren- en starterwoningen evenals de ontwikkeling

van het dorpscentrum de top 3 van de zelfgeformuleerde prioriteiten. Het ligt – ook om financiële redenen – niet voor de hand deze lijn vanuit de provincie door te zetten. Met de IDOP regeling heeft de leefbaarheid (fysieke pijler) in de kernen een forse impuls gekregen. Het is nu aan de gemeenten en kernen zelf de IDOP's verder uit te werken.

We kiezen nu meer nadrukkelijk voor een (sub)regionale aanpak met een accent op de economische pijler en op de sociale pijler. In de startnotitie hebben we toegezegd te zullen stimuleren dat het MKB als partner deelneemt en we zullen waar mogelijk kleinschalige economische innovatie bevorderen. Ten aanzien van de sociale pijler (welzijn, zorg) leggen we een accent op (participatie bij) innovatieve ontwikkelingen, sociale innovatie. Hierbij kan gedacht worden aan vernieuwing van zorgarrangementen, de bevordering van toegankelijkheid.

4.5 Subdoelen

Met inachtneming van de hierboven omschreven focus op zelforganiserend vermogen en leefbaarheid is het streven in de komende periode gericht op:

- het formuleren van leefbaarheidsopgaven door (sub)regionale netwerken zélf, eveneens dat ze zelf oplossingen bedenken en zelf ook uitvoeren;
- dat burgers in hun rol van bewoners van het gebied in voldoende mate participeren in deze netwerken, ook in relatie tot de kernopgaven van de provincie;
- en dat deze eigen initiatieven van regionale netwerken ook leiden tot verbetering van de leefbaarheid.

4.6 Inhoudelijke thema's en verdiepvragen t.b.v. leefbaarheid

Bij leefbaarheid en zelforganiserend vermogen gaat het niet alleen over proces, maar vanzelfsprekend ook over inhoud. Daarbij spreken we als provincie vooraf geen voorkeur uit voor inhoudelijke thema's. Tegelijkertijd zien we dat de demografische ontwikkelingen verschillende thema's 'oproepen'. Mede op basis van de inbreng van diverse regio's en onze deelname aan netwerken, zien we dat een aantal leefbaarheidsthema's in het bijzonder relevant is.

Wonen – welzijn - zorg

Zoals in de paragraaf over demografische ontwikkelingen reeds werd aangegeven, zal er de komende jaren veel aandacht moeten zijn voor het wonen in combinatie met het verlenen van zorg en welzijnsdiensten, al dan niet met behulp van ICT.

De noodzaak daartoe wordt extra groot door de groei van het aantal ouderen én alleenstaanden. Het gaat hierbij niet alleen om een kwantitatieve, maar ook om een kwalitatieve opgave. Zorg- en dienstverlening dienen hierop nader te worden afgestemd.

Belangrijke actoren hier zijn ouderen(organisaties), woningcorporaties, zorgverleners en gemeenten. Zijn kunnen in samenwerking zorg dragen voor de totstandkoming van zorg- en welzijnsdiensten.

Tevens kan een impuls worden gegeven aan de zorgvernieuwing die deels samenhangt met het programma zorgeconomie. Dat omvat de aspecten technologie (LifeTec), preventie en leefstijl (Life&Health) en het ontwikkelen van zorginnovaties waardoor mensen met een zorgvraag en ouderen zo lang mogelijk in de thuissituatie kunnen blijven(Health@Home). Hierdoor wordt bijgedragen aan een versterkte eerstelijnszorg, zelfredzaamheid en sociale steun. Sociale en technologische innovatie en professionele en informele zorgsystemen gaan hier hand in hand (Bron: advies versnellingsagenda zorgeconomie, maart 2012).

Kleinschalige economische innovatie

Het is voor de leefbaarheid van groot belang om een breed en gezond MKB in het landelijk gebied te behouden. Een breed en florerend MKB is de basis voor innovatie. Er liggen interessante kansen voor innovatieve kruisbestuivingen tussen bijvoorbeeld agrofood, dienstverlening en maakbedrijven, zeker op vrij komende agrarische bedrijfslocaties. Ook liggen er kansen in combinaties van zorg en natuur en landschap, kenniswerkers en leefbaarheid et cetera. (Bron: Transitie Stad en Platteland) Uit de evaluatie van het EIM blijkt dat het stimuleren van goed zichtbare, kleinschalige bedrijvigheid in het kader van toeristische doelstellingen is onderbelicht in de IDOP's.

Ook de economische component kan meer nadruk krijgen in de toekomst.

Onderwerpen als bijvoorbeeld detailhandelsstructuur en ZZP-ers ontbreken veelal. Hier ligt absoluut nog een kans - volgens een evaluatie van het EIM (2010) - om te verkennen hoe kleinschalige bedrijvigheid kan bijdragen aan de leefbaarheid. Ondernemersorganisaties, zorgorganisaties, organisaties op het gebied van wonen, natuur en milieuorganisaties en regionale organisaties waren bij de IDOP's in mindere mate vertegenwoordigd. Deze zullen meer nadrukkelijk in het overleg moeten worden betrokken.

SER Brabant heeft in juni 2012 een expertmeeting over kleinschalige economische bedrijvigheid in relatie met leefbaarheid georganiseerd. Op basis daarvan stelt SER Brabant een advies aan ons op, dat wij nadrukkelijk een plaats zullen geven bij dit thema.

Innovatieve oplossingen voor kleinschalige vervoersvoorzieningen

Vanuit financieel oogpunt is het niet haalbaar om alle plaatsen in Brabant te bedienen met een lijndienst. Dit vraagt om creatieve oplossingen, maar vooral ook om een slimme en constructieve samenwerking tussen partijen. Dit kunnen oplossingen zijn in de wijze waarop het huidige regiotaxivervoer is georganiseerd maar het kan ook gaan om creatieve oplossingen buiten de bestaande vervoersregelingen: mobiliteitsoplossingen in plaats van vervoersoplossingen. Gedacht kan worden aan verschillende doelgroepen en oplossingen vanuit verschillende hoeken, zoals bijvoorbeeld oplossingen voor individuele vormen van voor- en natransport zoals de fiets, georganiseerde afspraken om "samen" te rijden, nieuwe vormen van vrijwilligersvervoer maar ook diensten en zorg aanbieden in de lokale omgeving van mensen. Naast gemeenten en regiotaxi-organisaties kunnen mogelijk ook andere organisaties partner zijn bij het creëren van oplossingen.

Gastvrij en toegankelijk Brabant

Brabant voor iedereen. Met de toenemende vergrijzing is dat leefbaarheidsdoel niet vanzelfsprekend. Integrale toegankelijkheid impliceert fysiek toegankelijk, sociaal toegankelijk (gastvrij) en toegankelijke informatie.

Binnen onze projecten Grenzeloos Toegankelijk (Europees beproefd) en Het Groene Woud richten wij ons niet alleen op gebouwelijke toegankelijkheid, maar ook op toegankelijke routes en infrastructuur.

Met de ontwikkeling van het rekenmodel OmZet XL kunnen we ondernemers in toerisme/recreatie/natuur/sport voorrekenen wat een aanpassing kost, hoeveel extra bezoekers dit oplevert en hoe snel de investering is terugverdiend.

Veiligheid

Bij de behandeling van de startnotitie Leefbaarheid in de commissie voor Cultuur en Samenleving heeft een aantal fracties aandacht gevraagd voor veiligheid.

Veiligheid komt op tal van plaatsen voor, als onderdeel van de in dit beleidskader genoemde thema's, zoals wonen. In het kader van Slimme Zorg werden ICT- voorzieningen gerealiseerd die bijdroegen aan zorgverlening aan huis én aan veilig wonen. Het programma Integrale Veiligheid is met het einde van de bestuursperiode 2007-2011 gestopt. Dat laat onverlet dat (sub)regionale samenwerkingspartijen in het kader van het versterken van zelforganiserend vermogen in hun eigen programma voorstellen (bv voor wonen- zorg -welzijn) kunnen doen.

Gezondheid

Het aspect gezondheid krijgt in dit beleidskader een plek voor zover het betrekking heeft op het thema 'Health@Home' (zie hierboven onder wonen- zorg - welzijn).

De Statencommissie CS heeft op 16 december 2011 bij de behandeling van de Startnotitie provinciaal gezondheidsbeleid, geadviseerd om gezondheid als aspectbeleid onderdeel te laten zijn van de provinciale taken ruimte, economie en cultuur. Daarin worden gezondheidsbevordering en vermindering van gezondheidsrisico's praktisch ingevuld. In de periode 2012-2015 wordt er meegewerkt in de projecten: herziening verordening ruimte, uitwerking provinciaal milieuplan, uitvoeringsprogramma natuur- en landschapsbeleid, transitie intensieve veehouderij (Agrofood / Cie. Van Doorn), programma zorg economie en internationalisering. Verder wordt gestart met bijdragen aan het sportprogramma en verkeersveiligheid.

Ook hier geldt dat samenwerkende partijen gezondheidsvraagstukken in hun eigen programma kunnen opnemen.

Andere thema's

Samenwerkende partijen kunnen ook andere onderwerpen voor leefbaarheid op de agenda zetten, bijvoorbeeld:

- Arbeidsmarkt: regionale samenwerkingsafspraken over arbeidsmigratie en volkshuisvesting die bijdragen aan leefbaarheid, 'langer doorwerken' en 'handen aan het bed'.
- Taakdifferentiatie tussen dorpen als het gaat om de beschikbaarheid van voorzieningen.
- Opschaling van en samenwerking tussen zorgcoöperaties.

5 Proces, budget, prestaties

5.1 Koersen op uitvoering met concrete resultaten op basis van innovatieve partnerships

In dit beleidskader zetten we in op de versterking van zelforganiserend vermogen van overheden, burgers en maatschappelijke partners voor de oplossing van concrete leefbaarheidsvraagstukken. We nodigen uit tot innovatieve partnerships. Maar het kan ook andersom: we willen graag door anderen worden uitgenodigd.

Met Leefbaarheid@Brabant kiezen wij voor een nieuwe werkwijze, waarin de organisatie en samenwerking van eerstverantwoordelijke partijen in de (sub)regio's centraal staat. Die partijen nodigen elkaar (en ons) uit om in samenwerking te komen tot oplossingen voor demografische veranderingen, binnen de kaders zoals die in deze nota zijn vastgelegd. Daarbij vragen wij deze partijen op welke thema's en vraagstukken zij zich willen profileren. Profileren wil zeggen: aangeven welke expertise partijen zelf in te brengen hebben en wat zij nodig hebben om te komen tot innovatie/opschaling en daarbij horende samenwerking. Wij staan open voor verschillende vraagstukken, als uit de gezamenlijke analyse van de demografische ontwikkelingen blijkt dat die in de betreffende (sub)regio urgent zijn en zullen bijdragen aan de oplossing van leefbaarheidsvraagstukken.

Wij willen in december 2012 een uitvoeringsprogramma voor de jaren 2013 t/m 2015 voorleggen aan de statencommissie voor Cultuur en Samenleving.

De stappen om te komen tot een uitvoeringsprogramma zijn:

- Provinciale en regionale bijeenkomsten (deels regulier) met de partijen ('stakeholders') met toelichting op de gekozen aanpak en uitnodiging tot deelname aan c.q. vorming van partnerships gericht op de vier genoemde vraagstukken.
- Voor de organisatie van deze bijeenkomsten sluiten we zoveel mogelijk aan op bestaande vormen van samenwerking, zoals de regionale aanpak Leefbaarheid West Brabant, SRE, (streek)netwerken en andere.
- Wij nodigen de partijen uit om gemeenschappelijke leefbaarheidsopgaven te formuleren en voorstellen voor innovatieve oplossingen in te brengen. Wij faciliteren de verdieping en uitwerking naar concrete doelen en resultaten. Deze worden in een startdocument (= 'uitnodiging tot uitvoering') neergelegd.
- Op basis hiervan dienen de netwerken en partners hun voorstellen en ambities in.
- GS besluiten over deelname/participatie/mede – financiering.

5.2 Budget en prestaties

We stellen u voor de daartoe bestemde middelen uit het Bestuursakkoord vrij te maken t.b.v. het mede - financieren van leefbaarheidsprojecten, en wel binnen de randvoorwaarden zoals die in dit beleidskader zijn aangegeven.

Als het gaat om de inzet van financiële middelen hebben we een voorkeur voor het investeren in 'koplopers' en aansluiten op reeds in gang gezette ontwikkelingen.

Wel maken we nadrukkelijk afspraken over wederkerigheid en bruikbaarheid van de expertise en uitkomsten voor kennisdeling met andere regio's.

De provincie is een bescheiden ‘mede - financier’. We verwachten inbreng vanuit de deelnemende partners in de regio’s. Ook spannen we ons in voor steun uit Europese programma’s. Als middenbestuur is de provincie bij uitstek geschikt om overheidslagen te verbinden. Vooral Europa heeft op dit moment programma’s op het terrein van demografische ontwikkelingen en burgerparticipatie, waarvan Brabant profijt kan hebben. Daarbij gaat het zowel om geld als om “best practices” uit andere Europese landen. Van beide kunnen we in Brabant gebruik maken.

5.3 Waar willen we in 2015 staan?

- 1 We weten welke factoren zelforganiserend vermogen stimuleren dan wel belemmeren.
- 2 De betrokken streeknetwerken hebben samen met ons de agenda voor leefbaarheidsvraagstukken geïnventariseerd en in kaart gebracht met wie, welke resultaten bereikt dienen te worden.
- 3 Er zijn innovatieve projecten en pilots gestart en uitgevoerd op een aantal van de in dit beleidskader opgesomde thema’s zoals:
 - De noodzakelijke groei van voor senioren geschikte woningen in combinatie met innovatie van zorg- en welzijnsarrangementen, inclusief de mogelijkheden van ICT.
 - Initiatieven die kleinschalige economische innovaties bevorderen.
 - (Her) bestemming van vrijvallende agrarische bestemmingen en andere bedrijfsruimten.
 - Arrangementen voor kleinschalig openbaar vervoer.
 - Fysieke en sociale ‘toegankelijkheid en gastvrijheid voor iedereen’.
 - Taakdifferentiatie tussen dorpen als het gaat om de beschikbaarheid van voorzieningen.
 - Opschaling van en samenwerking tussen zorgcoöperaties.
 - De bevordering van een ‘digitale infrastructuur’ (‘net en nut’).

Bij het Bestuursakkoord “10 voor Brabant” is €9,6 miljoen beschikbaar gesteld voor leefbaarheid. Deze middelen zullen wij inzetten voor innovatieve oplossingen voor leefbaarheidsvraagstukken.

Voor de beschikbaarstelling zullen wij een uitvoeringsprogramma met jaarlijkse beleidsprestaties opstellen, passend bij de in deze nota opgenomen visie, doelstellingen en werkwijzen van Leefbaarheid@Brabant. Dit uitvoeringsprogramma zullen wij in december 2012 voorleggen aan de Statencommissie voor Cultuur en Samenleving.

Randvoorwaarden/uitgangspunten voor het uitvoeringsprogramma (zoals al opgenomen in de startnotitie) zijn:

- Accenten en inzet kunnen per (sub)regio verschillen (differentiatie).
- We investeren in “koplopers”, en maken nadrukkelijk afspraken over wederkerigheid en bruikbaarheid van de expertise en uitkomsten voor kennisdeling met andere samenwerkingsverbanden en (sub)regio’s.
- Qua financiering verwachten we cofinanciering vanuit de deelnemende partners in de regio’s en gaan we ons inspannen voor steun uit Europese programma’s.

6 Ex-ante evaluatie

De commissie EZB heeft op 11 oktober 2011 bepaald dat het beleidskader Leefbaarheid op basis van art 217 a ex ante zal worden geëvalueerd.

De evaluatie moet zorgen voor:

- inzicht in de voorgenomen effecten en doelmatigheid van het in te zetten instrumentarium van het programma;
- onderbouwing van strategische keuzes bij de beleidsvoorbereiding;
- basis voor systematische verantwoording achteraf;
- het bepalen van de provinciale rol, taak en werkwijze.

Op basis van de in dit beleidskader gedane keuzes zal deze evaluatie uit twee onderdelen bestaan:

- 1 Beoordeling van het beleidskader: hierbij kan worden gedacht aan vragen als:
 - hoe effectief zijn de ingezette middelen?
 - is er sprake van een nulmeting?
 - is het voorgenomen beleid uitvoerbaar?
 - is het beleid evalueerbaar geformuleerd?
 - hoe is de relatie en samenhang met andere provinciale beleidsterreinen?
 - is het beleid voldoende integraal, vertoont het voldoende samenhang? Sluit het beleid aan bij actuele en cruciale andere beleidsstukken? Sluit het beleid aan bij de sturingsfilosofie?
- 2 De ex-ante evaluatie van de projecten die door coalities van samenwerkende partijen zijn ingediend en geagendeerd in de aanvang van het proces.

Gezien het proceskarakter van deze voorstellen zal de ex-ante evaluatie worden gestart op het moment dat de voorbereiding van het uitvoeringsprogramma start.

7 'Menukaart' inzet van instrumenten

De instrumenten waarmee de Provinciale inzet kan worden gerealiseerd zijn zichtbaar in onderstaande 'menukaart'.

Op basis van de antwoorden die de provincie krijgt op de 'uitnodiging tot uitvoering' zullen verschillende instrumenten kunnen worden ingezet.

Hieronder presenteren we de 'menukaart', waarbij de provinciale inzet is geformuleerd. Ze hebben onder meer betrekking op de drie beleidslijnen die in de startnotitie zijn verwoord alsmede op een vervolg op de Brabantse Dorpen Derby.

	Menukaart (mogelijke) provinciale bijdragen aan prestaties t.a.v. zelforganiserend vermogen van streeknetwerken die doorwerken naar oplossingen voor leefbaarheidsvraagstukken
A	Ondersteuning, procesbegeleiding en samenwerkingsmanagement door provinciale medewerkers
	Lijn 1 uit de startnotitie Leefbaarheid: uitvoering van de IDOP's tot een succes maken en goed afronden in deze periode. Beoogde resultaten: - Alle 74 IDOP's zijn in 2014 afgerond en rechtmatig afgewerkt. - De inhoudelijke doelstellingen van de IDOP's zijn behaald: bewoners zijn actief betrokken bij de uitvoering van de IDOP's, het plan is integraal uitgevoerd er zijn nieuwe samenwerkingsverbanden ontstaan tussen partijen die elkaar anders niet vanzelfsprekend vonden. - Flankerend aan de uitvoering is een kennisdelingsprogramma (regionale leefbaarheidmeetings, nieuwsbrieven) uitgevoerd. Dit zoveel mogelijk in samenwerking met organisaties in de regio zoals gemeenten, dorpsraden, zorginstellingen, woningcorporaties, SRE, West-Brabantse vergadering.
	Lijn 2 uit de startnotitie Leefbaarheid: Leefbaarheidsvraagstukken op (sub)regionaal niveau oplossen. - Actief deelnemen aan streeknetwerken gericht op signaleren en agenderen van leefbaarheidsvraagstukken. - Koppelen van actoren, maatschappelijke partijen, burgers met verwante opgaven aan bestaande netwerken. - Het faciliteren van samenwerkingsagenda's en schakelen tussen verschillende schalen en netwerken. Deze (proces)activiteiten zijn mede gebaseerd op de resultaten van de evaluatie van het programma Slimme Zorg: In Slimme Zorg was de provincie meer actief betrokken door als onafhankelijke partner partijen op bovenregionaal niveau te verbinden en processen aan te jagen. Geconstateerd is dat de partijen die waren betrokken bij de uitvoering van Slimme Zorg, tevreden zijn over deze rol en de invulling daarvan. Het instellen van (ambtelijke) projectbeheerders en de inspanningen op het gebied van kennisdeling en bewustwording zijn gewaardeerd. De provincie heeft daarbij bovendien verbindingen gesmeed tussen partijen die elkaar normaal gesproken niet snel opzoeken.

	Lijn 3 uit de startnotitie: leefbaarheid en participatie integreren in de kernopgaven van de provincie, waaronder deelname van burgers aan de verdere vormgeving van projecten met een provinciaal belang, zoals bv Landschappen van Allure, en/of de bevordering van het verbinden van dorpskernen aan het buitengebied.
B	Kennisdeling en onderzoek
	Doorlopend onderzoeksprogramma gericht op succes- en faalfactoren van zelforganiserend vermogen van maatschappelijke partijen en burgers (doe-democratie). Eveneens richten op sociale/maatschappelijke innovatie, nieuwe maatschappelijke arrangementen voor zorg en welzijn e.d.
	Helpen ‘opschalen en opwerken’ van voorbeeld initiatieven d.m.v. kennisdeling zoals het opschrijven van de ‘leergeschiedenissen’, goede voorbeelden (‘best practices’), zoals een informatiepunt voor coöperaties, capacity building, overzicht creëren, zorgen dat processen zich op een andere plek kunnen herhalen, waardevolle bewegingen signaleren.
C	Minder regels/‘ontregelen’
	De overheid kan i.h.a. innovatieve ontwikkelingen ondersteunen door blokkades in regelgeving op te heffen. In dat geval is er een pleidooi voor ‘regelluwe’ zones. Dit kan in voorkomende gevallen betrekking hebben op provinciaal beleid of op bijvoorbeeld een gemeentelijk bestemmingsplan. Een ander voorbeeld heeft niet zozeer op het provinciale beleid betrekking: bij het vervallen van de persoonsgebonden budgetten, kunnen ZZP-ers niet meer vanzelfsprekend t.b.v. verzorging thuis worden ingezet en moeten er met zorgaanbieders en zorgkantoren nadere afspraken worden gemaakt teneinde deze vorm van dienstverlening te kunnen vervolgen .
D	Ondersteuning d.m.v. door provincie gesubsidieerde instellingen
	De werkplannen van de Vereniging Kleine Kernen, 't Heft (zet zich in voor samenwerking, ondersteuning en belangenbehartiging van gemeenschaps-huizen) worden (deels) aangesloten op de uitvoering van de IDOP's. Dat geldt evenzeer voor de werkplannen van ZET en PON. ZET: de inhoudelijke en procesmatige begeleiding van IDOP's, adviseren over toegankelijkheid bij Landschappen van Allure. PON: monitoring en onderzoek. PON en ZET: agenderen, signaleren, kennisdeling, kennisateliers, leerbijeenkomsten.
E	Financiële deelname aan projecten in uitvoering
	Een en ander afhankelijk van de mate van initiatiefneming door streeknetwerken: het financieel ondersteunen van (sub) regionale projecten gericht op het oplossen van leefbaarheidsvraagstukken.
F	Bewustwording – communicatie
	Bij kennisdeling en – verspreiding kan een nieuwe editie van de Brabantse Dorpen Derby helpen. Brabantse Dorpen Derby alsdan verbinden aan bovenlokale oplossingen voor lokale vraagstukken, verleiden tot samenwerking.